

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
кафедра політології та соціології

Дипломна робота
магістра

з теми: «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»

Виконав:
студент II курсу
спеціальності 052 Політологія
заочної форми навчання
Онуфрійчук Володимир Ігоревич

Керівник:
Білецька Т. В., кандидат соціологічних
наук, доцент кафедри політології та
соціології

Рецензент:
Дубінський В. А., кандидат історичних
наук, доцент кафедри всесвітньої історії

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I: Теоретико-методологічні засади дослідження проблем національної безпеки	9
Висновок до розділу I	25
РОЗДІЛ II: Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України.....	26
2.1. Поняття та загальна методика аналізу національної безпеки України.....	26
2.2. Системно-функціональний (діяльнісний) підхід до реалізації національної безпеки.....	48
Висновок до розділу II.....	57
РОЗДІЛ III: Національна безпека України в умовах євроінтеграції.....	58
3.1. Національна безпека в епоху глобалізації: особливості, виклики.....	58
3.2. Євроатлантична інтеграція України в системі забезпечення національної безпеки.....	69
Висновок до розділу III.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження: однією з важливих рис трансформацій у сучасному світі є переосмислення ролі держави у суспільному житті. Ця роль має тенденцію до зменшення. Водночас, зростає роль громадянського суспільства, яке намагається обмежити гіпертрофовані в минулому функції держави та встановити дієвий контроль за їхньою реалізацією.

Разом з тим, сфера безпеки суспільства продовжує залишатися цариною держави. І це певною мірою виправдано, адже держава передусім є механізмом забезпечення безпечного існування соціуму. В цьому природа й основне призначення держави. Саме безпека соціуму є основним пунктом “угоди”, яка формується між суспільством і державним апаратом.

Однак історія людства й українського народу зокрема свідчить, що держава має схильність як до зловживання функцією безпеки, так і до неналежної її реалізації. Це стосується і мононаціональних держав, де репресії проти власного народу здійснюються не за ознаками національності. Ідеологічне оформлення може бути будь-яким. Починаючи від релігійних переконань, класових розшарувань, закінчуючи забезпеченням громадської безпеки, національними інтересами, а потім і “вищими інтересами нації”. Як наслідок – військові хунти, концтабори, диктатори, нічим не обмежена одноосібна влада, яка перетворюється на свавілля. Саме такою є частина історії людства, а подекуди і його сьогодення.

Наша історична пам'ять спонукає до змін сьогодні. Безпечне існування і майбутнє народу України не повинні залишатися заручниками будь-чиєї суб'єктивної політичної волі. Нації потрібен механізм контролю та корегування діяльності держави у сфері безпеки. Важливо, що для існування такого механізму в Україні є головна об'єктивна передумова - небайдуже до долі нації громадянське суспільство, яке нині формується.

Однак, яким чином громадянське суспільство може задати державі визначені параметри функціонування, зокрема у сфері безпеки? На сьогодні існує лише

один спосіб - через політичне та правове регулювання сфери забезпечення національної безпеки.

У даній кваліфікаційній роботі була здійснена спроба аналізу механізмів забезпечення національної безпеки у сучасній Україні. У цьому випадку вирішальними складовими процесу забезпечення останньої стали аналіз, прогнозування та контроль громадянським суспільством стану об'єктів національної безпеки. За такого підходу вся діяльність держави може бути врегульована та оцінена через призму національної безпеки шляхом поступового створення відповідної системи політичних та правових норм. Це, у свою чергу, має стати першим кроком на шляху до розбудови договірної (безпекової) моделі держави в Україні.

Слід відзначити, що наукове опрацювання проблем безпеки в цілому і національної безпеки зокрема, має багату історію і залишається в центрі уваги сучасної науки. Значний внесок в осмислення проблем національної безпеки як соціального явища внесли такі відомі історичні постаті як Платон, Геракліт, Цицерон, Макіавеллі, Гроцій, Сен-Сімон. У їхньому розумінні головною інституцією безпеки є держава, яка захищає власні інтереси. Особливе місце в осмисленні проблем безпеки в тісному поєднанні з проблемами держави і права належить творчій спадщині Т. Гоббса, І. Канта, Ж.-Ж. Руссо. Система гуманістичних поглядів згаданих мислителів щодо договірної (безпекової) теорії походження та природи держави широко використовується у межах даної роботи. Саме їхні вчення дозволили змінити акценти стосовно вельми поширеного сьогодні розуміння природи держави, яке багато в чому ґрунтується на модернізованій класиками марксизму-ленінізму людиноненависницькій теорії “насильства” і запропонувати інше бачення ролі та місця української держави в житті нашого народу.

Ідеї згаданих класиків гуманізму розвивались у роботах відомих вітчизняних учених ХІХ-початку ХХ ст. І. Тарасова, М. Рейснера, П. Лодія, І. Франка, М. Драгоманова, М. Грушевського, Т. Зінківського, В. Липинського. Заслуга українських мислителів кінця ХІХ - першої чверті ХХ ст. полягає в тому, що

внаслідок тривалих пошуків вони поставили в центр історичного розвитку колективний суб'єкт - націю, а також визначили основні умови її відтворення та існування.

Проблему безпеки українського суспільства останніми роками досліджували А. Віденко, О. Белов, І. Бобух, В. Горбулін, О. Гончаренко, О.Дзьобань, В.Картавцев, А. Качинський, В. Ліпкан, Н. Нижник, Г. Новицький, М. Панов, О. Скрипнюк, Г. Ситник, В. Сідак, М. Сунгуровський, В. Тихий, Л. Шипілова та ін.

У більшості наукових робіт проблему безпеки розглянуто в політологічному, історичному, економічному, військовому та інформаційному, частково правовому аспектах. Соціально-філософські аспекти безпеки досліджувалися В. Ананьїним, О. Дзьобанем, В. Лутаєм, О. Ліснічуком, М. Ожеваном, А. Щуровським, В. Ященком. Вони присвятили свої роботи різним проблемам і виходили з різних історичних, соціальних і філософських контекстів, концентруючись при цьому на описі бажаних моделей суспільних відносин.

Між тим, багато дослідників намагалися сформулювати універсальні поняття “національна безпека” та “забезпечення національної безпеки”, однак у відриві від конкретних галузей наук, де ці поняття передбачалося застосувати. Як наслідок, до сьогодні відсутнє чітке розуміння національної безпеки як політологічної категорії, що, у свою чергу, не дозволило ґрунтовно розглянути процес забезпечення національної безпеки та сформулювати його поняття з позиції державно-правового регулювання визначених суспільних відносин, представлених у вигляді системи.

Суперечливими залишаються точки зору на об'єкти національної безпеки, а також їхнє місце в політико-правовому регулюванні забезпечення національної безпеки. Відсутні конкретні підходи до формування системи законодавства та основ нормотворчості у згаданій сфері. Разом з тим, завданням науки поряд з описом бажаних моделей суспільних відносин, має бути також пошук шляхів їх досягнення.

Україні поки що не вдалося створити ефективну систему захисту власних національних інтересів. Заходи в цій сфері наштовхуються на якісь невидимі бар'єри. Брак коштів не є єдиною перепорою. Обмеження методологічного характеру також значною мірою негативно впливають на результати діяльності держави. Через відсутність загальної схеми підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки, вони часто мають однобокий характер, не є адекватними комплексному характеру національних інтересів та загроз. Вже давно назріла необхідність розробки методологічного підходу, який давав би змогу в єдиній "системі координат" вирішувати питання забезпечення національної безпеки України в усіх сферах. Його складовими мають бути методи визначення національних інтересів, аналізу загроз, формування функцій системи забезпечення національної безпеки, визначення пріоритетів її діяльності.

Метою магістерського дослідження виступає: вивчення механізмів формування та реалізації державної політики національної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність послідовного вирішення таких наукових завдань:

- здійснити ретроспективний аналіз теоретичних витоків та джерельної бази дослідження проблем національної безпеки України;
- сформулювати методологію дослідження, засновану на визначенні поняття національної безпеки України як політико-правової категорії та поняття забезпечення національної безпеки як сукупності суспільних відносин, представлених у вигляді системи;
- визначити державно-політичний, соціально-економічний та національно-культурний аспекти політики національної безпеки.
- **Об'єктом дослідження виступає** державна політика національної безпеки як система заходів, **а предметом** - особливості її реалізації в умовах євроінтеграційних процесів.

Теоретико-методологічні положення дослідження значною мірою конкретизують загальнотеоретичні положення системного підходу стосовно дослідження механізмів, що забезпечують національну безпеку, уточнюють уявлення про стратегії її формування на загальнонаціональному та міжнародному рівнях, а також їх складові елементи. Результати дослідження розширюють можливості пояснення процесів реалізації державної політики національної безпеки.

У межах магістерської роботи для вирішення поставлених дослідницьких завдань використано різні загальнонаукові методи:

- метод порівняльного аналізу і синтезу – дозволив співвіднести світові та вітчизняні практики реалізації безпекової політики.

- системного аналізу – виявити складові процесів забезпечення політики національної безпеки.

Елементи наукової новизни: у роботі було здійснено теоретичне обґрунтування поняття “національна безпека”, як складової державної політики, розкрито особливості її реалізації в умовах сучасної України.

На основі вивчення вітчизняного та світового досвіду уточнено організаційні, правові та змістовні засади формування стратегії забезпечення національної безпеки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для подальшого вивчення механізмів формування та реалізації безпекової політики нашої держави, а також при підготовці навчально-методичних програм, статей, посібників, навчально-методичної літератури з політології.

Апробація результатів дослідження: окремі аспекти дослідження були презентовані на науковій конференції студентів та аспірантів КІНУ імені Івана Огієнка (квітень 2017 р.), а також на XVII Студентських Європейських читаннях «Європейська безпека: український вимір» (м. Київ 18 травня 2017 р.).

Структура магістерської роботи. Робота складається з: вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по два підрозділи, висновків, списку використаних джерел та літератури (94 найменування).

ВИСНОВКИ

Розгляд результатів наукових досліджень проблем національної безпеки свідчить, що найбільш значущий доробок зроблено вченими ХХ ст., коли відбулося переосмислення самої природи безпеки і практичної політики в цій сфері. Особливо важливо, що ці проблеми розглядалися ширше, ніж функціонування державного механізму. Теоретичні витoki сучасних уявлень про національну безпеку багато в чому ґрунтуються на напрацюваннях радянських учених з питань міжнародної безпеки. Саме проблеми міжнародної безпеки стали, так-би мовити, єдиним “політично виправданим” приводом звернення радянських вчених до досліджень західних наукових шкіл та їхнього часткового врахування при відпрацюванні власних наукових позицій. Хоча загалом радянська наука фактично ігнорувала категорію “національна безпека”, зосереджуючи свою увагу в основному на проблемах міжнародної та державної безпеки. Частина сучасних економічних, юридичних, математичних наук, політологія, теорія міжнародних відносин, конфліктологія, військові науки звернені саме до проблем безпеки і фактично виступають як спеціальні напрями загальної теорії безпеки - системи знань про захищеність людини від загроз, джерелами яких є соціальне, природне та техногенне середовища. Склалося досить чітке усвідомлення про те, що

завдання забезпечення безпеки людини є досить складною економічною, соціальною, політичною, технічною і науковою проблемою. Це потребує її розгляду як деякого стану динамічної системи, діяльність якої відбувається під впливом загроз її існуванню та є предметом міждисциплінарних досліджень.

Між тим загальна теорія безпеки може слугувати основою для спеціальних теорій безпеки, причому основою, в якій розглядаються й розробляються філософсько-світоглядні й методологічні питання безпеки. Особливе значення для загальної теорії безпеки мають ідеї й установки системного підходу. Отже, результатом багатолітніх досліджень проблем безпеки стало формування загальної теорії безпеки як системи знань про захищеність людини від загроз, джерелами яких є соціальне, природне й техногенне середовища. Вказаний процес є далеко не завершеним, що, поряд з особливостями історичного розвитку українського суспільства, створює суттєві складнощі для сучасних наукових досліджень і реалізації практичних заходів із забезпечення національної безпеки України.

Проблему безпеки українського суспільства протягом останніх років досліджували й вітчизняні вчені. Водночас проблематики політико-правового регулювання забезпечення національної безпеки вони торкалися лише частково, побіжно, у зв'язку з аналізом конкретних питань забезпечення національної безпеки. Сьогодні у вітчизняній науці чітко намітилася тенденція відходу від концепції “державної безпеки” й перенесення центру ваги на більш глобальний рівень вирішення проблеми - на рівень національної безпеки.

Однак і досі є проблеми з невизначеністю поняття “безпека”. З принципових питань при визначенні поняття “безпека”, як і раніше, йдеться або про здатність (іноді властивості, якості) визначеної системи протистояти посяганням, або про стан об'єкта, що характеризується захищеністю від загрози або відсутністю самої можливості руйнівного впливу. Оскільки ж основними регуляторами суспільних відносин є політика та право, то у

методологічному плані важливо мати цілісне уявлення про безпеку як соціальне явище. Важливим для такого підходу є широке значення безпеки, яке полягає у взаємодії індивідів і соціальних суб'єктів з численними обставинами і факторами, що здійснюють на них негативний вплив. Запобігання, ослаблення, нейтралізація цих впливів, які завдають збитку нормальному існуванню людей, соціальних об'єктів, а також підтримка їхньої життєдіяльності на рівні не нижче гранично допустимих (критичних) значень дає уявлення про безпеку в ширшому розумінні, як про суспільні відносини, які можуть бути врегульовані політико-правовим способом. Що стосується життєво важливих інтересів, посилення на які присутні у багатьох визначеннях національної (і не тільки національної) безпеки, то в даному контексті використання цього терміна потребує уточнення. Точніше було б говорити про захист життєво важливих цінностей, а не інтересів, оскільки інтерес - це причина дій індивідів, соціальних суб'єктів, яка визначає їхню поведінку й породжується безпосередньо мотивами, помислами, ідеями індивідів. Тому захищеність спонукальних до дій факторів, як основа національної безпеки, звучить, м'яко кажучи, нелогічно. Інтереси, потреби можуть задовольнятися або не задовольнятися, але не захищатися.

Інша справа, якщо йдеться про інтереси національної безпеки як про причини, що зумовлюють необхідність захисту національних цінностей. З цієї позиції стає зрозумілим, чому в Законі України “Про основи національної безпеки України” поняття “національна безпека” визначається через “захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави”, а “національні інтереси” через “життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу”. Виходячи з тексту закону, “захищеність життєво важливих інтересів” необхідно тлумачити як “захищеність життєво важливих цінностей”.

Водночас існують ще кілька значень безпеки як соціального явища: як потреба, інтерес, відчуття, мета і результат спеціальної діяльності, цінність, соціальні відносини, процес, соціальна функція. Важливо, що національну

безпеку у функціонально-діяльнісному плані можна ототожнити з сукупністю конкретних соціально значимих випадків поведінки конкретних осіб. Це означає, що кожен конкретний прояв поведінки, який виявився в тій чи іншій ситуації соціально значимим, є конкретним ситуаційним проявом національної безпеки.

Отже, оволодіння методами управління соціально значимою поведінкою у масштабі конкретної ситуації у сфері національної безпеки неминуче приведе до освоєння керованості сферою забезпечення національної безпеки в цілому, переходу від пасивного спостереження за процесами у згаданій сфері та реагування на їх наслідки до активного, керованого, цілеспрямованого впливу на сферу національної безпеки - забезпечення національної безпеки.

У цьому процесі взаємодіють такі елементи, як життєво важлива цінність і норма, яка регламентує доступ до неї та її існування. Між тим у масштабі кожної конкретної ситуації визначені умови можуть сприяти формуванню певної моделі соціально значимої поведінки. Тому ще одним елементом процесу забезпечення національної безпеки можна вважати умови, які формують соціально значиму поведінку.

Наявність усіх трьох складових (“цінність” - “норма” - “умови”) цього процесу можна спостерігати в кожній конкретній ситуації. Тобто пояснити конкретний стан захищеності національної безпеки, з появою третього елемента - “умов” вдається точніше й переконливіше.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

– По-перше, конкретна ситуація, в якій проявляється соціально значима поведінка особи, що здійснює доступ до життєво важливих цінностей, має чітко виражені якості системи. Тому така система є ситуаційною.

– По-друге, елементи “норма”, “цінність” і “умови”, об’єктивно взаємодіючи між собою, забезпечують принципову можливість захисту (забезпечення) національної безпеки.

– По-третє, соціально значимою поведінкою, яка проявляється в кожній конкретній ситуації, можна управляти за допомогою цілеспрямованої корекції умов. Спостереження конкретних ситуацій у сфері забезпечення національної безпеки дозволяє дійти висновку, що наявність життєво важливих цінностей і норм орієнтує соціально значиму поведінку, а наявність конкретних умов - формує її.

Національна безпека може розглядатися як сукупність об'єктивно існуючих ситуаційних систем, системна властивість яких - соціально значима поведінка - залежить від умов, у яких вона формується. Сутністю забезпечення національної безпеки слід вважати цілеспрямоване формування умов існування та розвитку життєво важливих цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аврелий Марк Антонин (имп. римский). Размышления / Рос. акад. наук; Пер. с греч. А. К. Гаврилова; Изд. подгот. А. И. Доватур, А. К. Гаврилов. - 2 изд., испр. и доп. - Спб.: Наука, 1993. - 245 с.
2. Актуальні питання реформування та розвитку структур безпеки і оборони: Наук.-інформ. збір. Вип. 22. / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В. П. Горбуліна, - К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. - 176 с.
3. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление. / В. Г. Афанасьев.- М.: Политиздат, 1981. - 432 с.
4. Афанасьев В.Г. О целевых программах / В. Г. Афанасьев // Вестн. АН СССР. - 1990. - № 12. -С. 3-13.
5. Афанасьев В. Г. Социальная информация / В. Г. Афанасьев - М.: Изд-во “Наука”, 1994. - 200 с.
6. Баланда А. Л., Дмитренко М. А., Довгань О. Д. Оцінки ризиків соціальної стабільності в Автономній Республіці Крим:

Монографія / А. Л. Баланда, М.А. Дмитренко, О.Д. Довгань - К.: НКЦ СБ України. - 2007. - 200 с.

7. Баланда А. Л., Новицький Г. В. Національне багатство як ресурсний фактор національної безпеки: економіко-правовий аспект / А. Л. Баланда. Г. В. Новицький // Державна безпека України. - 2007. - № 8. - С. 12-18.

8. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства: [Перевод] / И. Бентам - М.: Росспэн, 1998. - 415 с.

9. Віденко А. Законодавчі аспекти управління національною безпекою за рубежом / А. Віденко // Політичний менеджмент. - 2006. - № 3. - С. 132-140.

10. Бобух І. М. Інституціональні дослідження національного багатства в контексті перехідної економіки України / І. М. Бобух // Научные труды Дон. НТУ. Серия: экономическая. - 2006. - Выпуск 103. - С. 73-78.

11. Богданов А. А. Тектология: всеобщая организационная наука / А. А. Богданов; Редкол.: В. В. Попков и др.; Междунар. ин-т А. Богданова. - М.: Изд-во "Финансы", 2003. - 496 с.

12. Большая Советская Энциклопедия. - 3-е изд. Т.7. - М.: Советская энциклопедия, 1972. - 608 с.

13. Большой юридический энциклопедический словарь: Терминологический словарь / А. Б. Барихин. - М.: Книжный мир, 2002. - 814 с.

14. Бруз В. С. Концепція національної безпеки України і визначення ролі міжнародних організацій в її зміцненні / В. С. Бруз // Актуал. пробл. міжнар. відносин. - 2001. - Вип. 28, ч. III. - С. 3-11.

15. Булан А.П., Лозицький О.О., Павлюк В. М., Романцов К. В., Сідак В. С. та ін. Комплексний аналіз загроз національній безпеці України у 1999-2000 роках: Монографія. - К.: Вид-во Національної академії СБ України, 2001. - 303 с.

16. Бурков В. Н. Теория активных систем: состояние и перспективы / В. Н. Бурков - М.: Изд-во "СИНТЕГ", 1999. – 126 с.
17. Вайнштейн Э. Ф. Философские проблемы и модель кооперативной системы / Э. Ф. Ванштейн // Анализ систем на рубеже тысячелетий: теория и практика. - М., 1999.- С. 204-205.
18. Вилинов А. М. Управление социальными системами / А. М. Вилинов // Перспективы России в XXI веке: мировые и внутрироссийские процессы. - М., 2000. - С. 237-256.
19. Винер Н. Кибернетика и общество. Творец и робот: Пер. с англ. / Предисл. и примеч. Поспелова И. Г. - М.: Из-дво "Тайдекс Ко", 2003. - 246 с.
20. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Андрій Дахній (пер. з нім.). - Л: Астролябія, 2006. -415 с.
21. Гегель Георг Вильгельм Фридрих. Философия права / Ред. и сост.: Д. А. Керимов, В. С. Нерсесянц; АН СССР, Ин-т философии. - М.: Мысль, 1990. - 526 с.
22. Гнатенко П. И. Национальный характер: мифы и реальность / П. И. Гнатенко. - К.: Вища школа, 1984. - 152 с.
23. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского: Пер. с англ. - М.: Мысль, 2001. - 478 с.
24. Горбачев М. С. Перестройка и новое мышление для нашей страны и для всего мира / М. С. Горбачев. - М.: Политиздат, 1988. - 270 с.
25. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Методологічні засади розробки Стратегії національної безпеки / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. - 2004. - № 3. - С. 15-24.

26. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. - 2005. - № 3. - С. 11-18.
27. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від "суспільства ризику" до громадянського суспільства / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. - 2005. - № 2. - С. 13-26.
28. Гордієнко С. Г. Про поняття "державна безпека" / С. Г. Гордієнко // Науковий вісник Академії СБ України. - 1998. - № 6-7. - С. 33-41.
29. Гроций Г. О праве войны и мира: Три книги, в которых объясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права; Пер. с латин. А.Л. Саккетти; [Вступ, статті А.Л. Саккетти, А. Желудкова, с. 10-38]. - [Репринт с изд. 1956 г.]. - М.: Науч.-изд. центр "Ладомир", 1994. - 867 с.
30. Давид Рене. Основные правовые системы современности: Пер. с франц. и вступ, ст.: Туманов В.А. - М.: Прогресс, 1988. - 496 с.
31. Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: Навч. Посіб / О.Г. Данільян, О. П. Дзьобан, М. І. Панов. - Харків: Фоліо, 2002. - 285 с.
32. Даніл'ян Т. П. Національна держава та ідентичність за часи глобалізації / Т. П. Даніл'ян // Демократичні цінності, громадянське суспільство і держава. - Х.:ОІЮМ, 2005. - С. 190-193.
33. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради (ВВР). - 1990. - № 31. - Ст. 429.
34. Денисова Т. Стратегія і тактика "культурної безпеки" (спираючись на американський досвід) / Т. Денисова // Національна безпека України: Конференція українських випускників програм

наукового стажування у СІЛА. 16-19 вересня 2004 р. - К.: Стилос, 2004. - С. 159-172.

35. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (теоретико-методологічний аналіз): Автореф. дис. ... д-ра філософ, наук / Нац. інстит. стратег, досліджень при РНБО України. - К., 2005. - 32 с.

36. Жиро Т. Политология / Пер. с польск. - Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2006. - 428 с.

37. Заключительный акт Сопещения по безопасности и сотрудничеству в Европе, Хельсинки, 30 июля - 1 авг. 1975 г. - М.: Междунар. отношения, 1985.- 80 с.

38. Закон України "Про основи національної безпеки України" // ВВР України. - 2003. - № 39. - Ст. 351.

39. Закон України "Про основи національної безпеки України". – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964>.

40. Ісакович С. В. Міжнародно-правові аспекти забезпечення національної безпеки України / С. В. Ісакович // Правова система України: теорія і практика: Тези доповідей і наукових повідомлень науково-практичної конференції. - К.: Друкарня МВС України, 1993. - С. 475-479.

41. Іванец Г. И., Червонюк В. И. Глобализация, государство, право / Г. И. Иванец, В.И. Червонюк // Государство и право. – 2003. – № 8. – С. 89–90.

42. Їжак О. Біля „відчинених дверей”. Європейська оборонна інтеграція і національна безпека України / О. Їжак // Політика і час. – 2002. – № 2. – С. 43-59.

43. Їжак О. У новому циклі розширення Альянсу / О. Їжак // Політика і час. – 2002. – № 11. – С. 18-26.

44. Картавцев В. С. До питання розбудови і функціонування системи забезпечення національної безпеки України / В. С. Картавцев // Державно-правова реформа в Україні.-К.: Генеза, 1997. - С. 28-33.

45. Картавцев В. С. Адаптація законодавства України в сфері національної безпеки до правових систем ЄС та НАТО / В. С. Картавцев // Науково-аналітичний бюлетень Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України "Євроатлантикінформ". - 2005. - № 4. - С. 50-57.

46. Картавцев В. С. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (наукові засади кваліфікації): Навч. посібник / В. С. Картавцев - К.: Вид-во Національної академії СБ України, 2004. - 57 с.

47. Картавцев В.С., Щуровський А. М., Ященко В. А. Незалежність України і її національна безпека: до визначення понять/ В. С. Картавцев, А. М. Щуровський, В. А. Ященко // Науковий вісник Академії СБ України. - 1997. - № 3-4. - С. 5-11.

48. Качинський А. Б. Безпека загрози і ризику: наукові концепції та математичні методи / А. Б. Качинський - К.: Освіта, 2003. - 472 с.

49. Качинський А. Б. Державна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки (пропедевтичний аспект): Наук.-метод. посібник / А. Б. Качинський- К.: Вид-во НА СБ України, 2005. - 117 с.

50. Качинський А. Б., Новицький Г. В. Застосування математичних методів для визначення критеріїв оцінки діяльності оперативних підрозділів СБ України / А. Б. Качинський, Г. В. Новицький // Збірник наукових праць НА СБ України. - 2004. - № 12. - С. 23-32.

51. Конституція України. Офіційне видання / Міністерство юстиції України. - К.: Український центр правничих студій, 2006. - 123 с.

52. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 10. - С. 85.
53. Кравчук Л. М. Дім який побудує... хто? / Л. М. Кравчук // Культура і життя. — 1996. - № 18. - С. 2-5.
54. Кулик В. Стратегія без перспектив? / В. Кулик // Інформаційно-аналитический портал “Евразийский дом”. - 2007. - Режим доступу: <http://www.eurasianhome.Org/xml/t/expert.xml> - Заголовок з екрана.
55. Курган Я. М. Професіоналізм в процесі демократизації політичної сфери суспільства: історичний аналіз / Я. М. Курган // Науковий часопис / Національний пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Серія: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. - К., 2005. - Вип. 3. - С. 3-12.
56. Леонов Н. С. Основы национальной безопасности / Н. С. Леонов. - Режим доступу: <http://hrono.rspu.ryazan.ru/statii/ob.html> - Заголовок з екрана.
57. Литвиненко О. В. Інформаційні впливи та операції: Теорет.-аналіт. Нариси / О.В. Литвиненко- К.: Нац. ін-т стратег, дослідж., 2003. - Сер. Нац. Безпека.- Вип. 6. - 239 с.
58. Ліпкан В. А. Сутність та зміст управління системою національної безпеки / В. А. Ліпкан // Правова держава. - К., 2003. - Вип.14. - С. 257-263.
59. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія / В. А. Ліпкан. - К.: Текст, 2003. - 600 с.
60. Лодий П. Теория общих прав, содержащая в себе философское учение о естественном всеобщем государственном праве. - Санкт-Петербург: Типография Департамента Внешней Торговли, 1828. - 450 с.

61. Монтескьє Шарль Луи. О духе законов / Сост. пер. и коммент. примеч. авт. А. В. Матешук. - М.: Мысль, 1999. - 672 с.
62. Новицкий Г. В. Проблемы обеспечения национальной безопасности в условиях глобализации / Г. В. Новицкий // Геополитика - безопасность - терроризм: Сб. ст. / Под. ред. Е. А. Вертлиба, Л. М. Бонданца. - Бишкек, Изд-во Бийиктик, 2006. - С. 123-128.
63. Новицкий Г. В. Чи потрібна Україні Стратегія забезпечення національної безпеки? / Г. В. Новицкий // Україна - НАТО. - 2007. - № 6 (22). - С. 26-37.
64. Новицкий Г. В. Демографічно-правові проблеми захисту населення України / Г. В. Новицкий // Збірник наукових праць НА СБ України. - 2006. - № 17. - С. 48-54.
65. Новицкий Г. В. Життєво важливі цінності Українського народу як об'єкти національної безпеки України / Г. В. Новицкий // Збірник наукових праць НА СБ України. - 2006. - № 16. - С. 65-70.
66. Отчет по человеческому развитию. 1994 / Издан для Программы Развития Организации Объединенных Наций. - Нью-Йорк: Оксфорд Юниверсити Пресс, 1994. - 226 с.
67. Палій О. А. Національна безпека України в контексті євроатлантичної інтеграції / Автореф. дис... канд. політ. наук: 21.01.01; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – 2006.-20 с.
68. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) / М. Панов, В. Тихий // Вісник Академії правових наук України. - 2000. - № 3 (22). - С. 10-16.
69. Паніна Н. Національна толерантність, національний ізоляціонізм та ксенофобія в Україні / Н. Паніна // Україна - 2002. Моніторинг соціальних змін. - К., 2002. - С. 445-459.

70. Пилипчук В. Г. Становлення і розвиток СНБ-СБ України: теоретичні та організаційно-правові основи (1991-2004): Монографія / В. Г. Пилипчук. - К.: НКЦ СБ України, 2006. - 496 с.
71. Посельський В. Європейський поступ України: дещо про особливості руху та станцію призначення / В. Посельський // Політична думка. – 2002. – № 2 – 3.- С.78-112.
72. Поппер К. Открытое общество и его враги: [В 2 т.]; Т. 1: Чары Платона. Пер. с англ. под общ. ред. [и с предисл.] В.Н. Садовского; Междунар. фонд “Культ. Инициатива” - Soros foundation. - М.: Открытое о-во “Феникс”, 1992. - 446 с.
73. Рейснер М. А. Теория Л. И. Петражицкого. Марксизм и социальная идеология / М.А. Рейснер. - СПб.: Тип. Т-ва “Общественная польза”, 1908. - 242 с.
74. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре: Трактаты. - М.: Терра-Кн. клуб: Канон-пресс-Ц, 2000. - 542 с.
75. Системный подход: анализ и прогнозирование международных отношений (Опыт прикл. исслед.): Сб. науч. тр. Моск. гос. ин-т междунар. отношений, Центр междунар. исслед.; Под ред. И. Г. Тюлина. - М.: МГИМО, 1991.- 164 с.
76. Ситник Г. Засади формування політики у сфері державного управління національною безпекою / Г. Ситник // Вісн. Укр. Акад. держ. управління при Президентіві України. - 2002. - № 3. - С. 231-239.
77. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України: Моногр. / Г. П. Ситник - К.: Вид-во НАДУ, 2004. - 408 с.
78. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: Автореф. дис. ... доктора наук з держ. управління / НАДУ при Президентіві України. - К., 2004. - 36 с.

79. Ситник Г.П., Олуйко В.М. Організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки України. Навчальний посібник. / Г. П. Ситник.- Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2005.-236 с.
80. Скандинавская модель общественного развития. Реф. сб. / [Отв. ред. и сост. Горохова К.Г.]. - М.: ИНИОН, 1988. - 156 с.
81. Скрипнюк О., Тихий В. Соціальна держава і проблеми забезпечення соціальної безпеки / О. Скрипнюк, В. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. - 2002. - № 2. - С. 42-50.
82. Стратегія національної безпеки України. Україна у світі, що змінюється. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles>.
83. Сунгуровський М. В. Методологічний підхід до формування системи національної безпеки України / М. В. Сунгуровський // Стратегічна панорама. - 2001. - № 3-4. - С. 43-53.
84. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: Навч. посібник., К.: МАУП. - 2006.-802 с.
85. Тарасюк Б. Україна – ЄС: пріоритети, проблеми, перспективи / Б. Тарасюк // Співпраця ЄС та України. Аналітичний щоквартальник. - 2003. - Випуск 3. – С. 21-29.
86. Тихий В. Панов М. Право людини на безпеку (конституційно-правові аспекти) / В. Тихий, М. Панов // Вісник Конституційного Суду України. - 2000. - № 6. - С. 57-61.
87. Томин В.Т. Избранные труды / В. Т. Томин; Ассоц. Юрид. Центр. - СПб.: Изд - во "Юрид. центр "Пресс", 2004. - 584 с.
88. Франко І. Я. Поза межами можливого / І. Я. Франко // Зібрання творів: У 50 т. - К.: Наукова думка, 1986. - Т. 45: Філософські праці. - С. 276-285.
89. Фукуяма Ф. Великий разрыв. Пер. с англ. / Под общ. ред. А. В. Александровой - М.: ООО Изд-во АСТ, 2003. - 474 с.

90. Цицерон Марк Тулий. О старости. О дружбе. Об обязанностях / Изд. подгот. В.О. Горенштейн и др.; Рос. АН. - М.: Наука, 1993. - 245 с.
91. Указ Президента України № 105/2007 “Про Стратегію національної безпеки України”. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5728.html>
92. Шерр Дж. Євроатлантичні перспективи України крізь туман війни і геополітики / Дж. Шерр // Дзеркало тижня. – 2003. – 12 квітня. – С. 5.
93. Шипілова Л. М. Методика обґрунтування понятійно-категоріального апарату теоретичних основ політики безпеки / Л. М. Шипілова. - К.: Інститут проблем національної безпеки, 2005. - 217 с.
94. Шипілова Л. М. Порівняльний аналіз ключових понять і категорій основ національної безпеки України: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Інститут проблем національної безпеки при РНБО України. - К.: Генеза, 2007. - 20 с.